

STEENMARTERS VERPLAATSEN: SLECHT VOOR MENS EN DIER

Gerard Müskens & Sim Broekhuizen

Blijkbaar heeft zich een vorm van de steenmarter over Europa verbreid die het in een stedelijk en verstedelijkt milieu beter doet dan vroeger. Sinds de jaren '70 heeft die 'nieuwe' steenmarter ook Nederland bereikt, en als gevolg daarvan neemt het aantal klachten over schade en overlast steeds meer toe. Niet alle 'oplossingen' die daarvoor worden aangedragen zijn even goed; sommige zijn zonder meer slecht.

Steenmarter verlaat via de blauwe regen en de muur haar dagrustplaats onder het rieten dak van een villa. Foto Joop van Osch

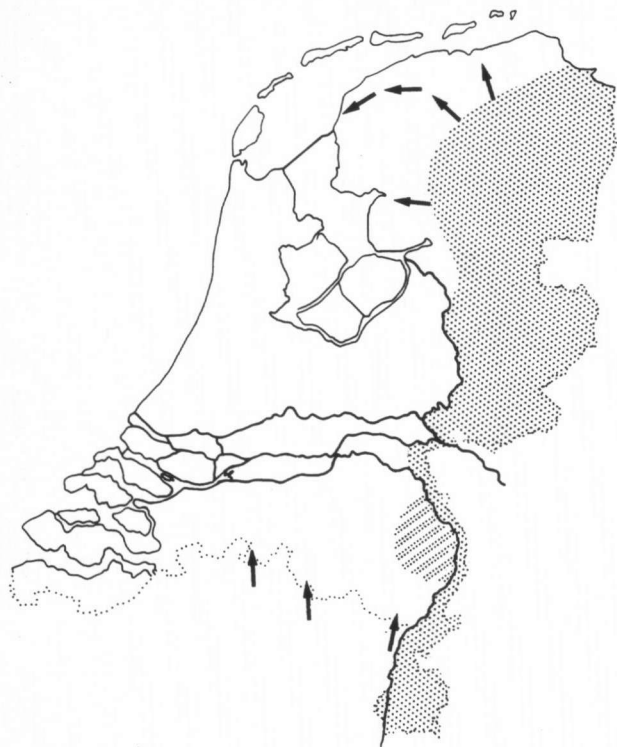

'Oude' steenmarters

De steenmarter behoort al heel lang tot onze inheemse fauna. Hoe lang precies weten we echter niet. De oudste gevonden overblijfselen van marters zijn allemaal van boommarters. Voor zover wij weten, wordt de 'fluwijn' in Nederland pas in de eerste helft van de 18de eeuw vermeld, maar dat zegt op zich niet zoveel. Halverwege de 19de eeuw moet volgens Ritzema Bos de steenmarter weliswaar 'in al onze landprovinciën' zijn voorgekomen, maar hij was toen op veel plaatsen zeer zeldzaam. De intensieve jacht moet daarbij zeker een rol hebben gespeeld. In de jaren '40 van deze eeuw was de steenmarter zo spaarzaam aanwezig, dat de jacht in 1942 werd gesloten. Dat is sindsdien zo gebleven, al zal het jachtverbod wel niet altijd effectief zijn geweest. In ieder geval nam de stand na 1942 niet duidelijk toe. Integendeel: rond de jaren '50 verdween de soort geheel uit west- en midden-Nederland. Begin jaren '70 was de verspreiding hier beperkt tot Twente, de Achterhoek, het oostelijke deel van het Rijk van Nijmegen en Zuid-Limburg.

'Nieuwe' steenmarters

Jachtstatistieken laten zien dat tegen het eind van de jaren '50 de stand van de steenmarter waarschijnlijk het eerst in of nabij de voormalige DDR is gaan toe-

Figuur 1. Areaal van de steenmarter in Nederland. Gestippeld: gebied van vestiging in 1994. Gearceerd: verspreiding van het 'oude' type steenmarter in Midden-Limburg ten westen van de Maas. Pijlen: recente areaal-uitbreidingen.

nemen. Daarna trad de toename ook in West-Duitsland op en aan het einde van de jaren '70 dook de steenmarter weer op in Oost-Groningen en het oosten van Drenthe. In Twente, waar de steenmarter wel stand had weten te houden, nam het aantal sterk toe en in de loop van de jaren '80 raakte een groot deel van oostelijk Nederland weer door steenmarters bewoond. In Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Nederlands Limburg fungeerden de IJssel, de Rijn, het Maas-Waal Kanaal en de Maas zelf als barrières voor verdere uitbreiding. Alleen in Midden-Limburg had zich ten westen van de Maas een kleine populatie van de 'oude' steenmarter kunnen handhaven. Het is tenminste opmerkelijk dat deze populatie zich niet echt lijkt te hebben uitgebreid, terwijl in Groningen, Friesland en Drenthe, waar barrières in de vorm van grote rivieren ontbreken, de uitbreiding westwaarts wel heeft plaatsgevonden. In Friesland is de steenmarter al tot Harlingen doorgedrongen (zie figuur 1).

Ook in België breidt het areaal van de steenmarter zich nu uit. Het lijkt een

kwestie van tijd dat Noord-Brabant vanuit de Belgische Kempen geheerkoloniseerd zal worden.

Overlast en schade

Steenmarters zijn roofdieren die nachtactief zijn, goed kunnen klimmen en van warmte en donkere hoekjes houden. Deze eigenschappen zorgen er samen voor dat steenmarters flink wat overlast kunnen veroorzaken. Steenmarters zitten niet alleen op hooizolders en boven stallen, maar maken ook graag gebruik van donkere ruimtes in gebouwen. Centrale verwarming maakt gebouwen extra aantrekkelijk voor steenmarters. Ze klimmen gemakkelijk naar toegangen tot holtes onder het dak, of bereiken bijvoorbeeld via niet goed afgesloten ventilatiegaten en dan via de spouwmuren, ruimtes boven de plafonds. Maar ook kruipruimtes zijn ideale verblijfplaatsen.

Door hun nachtelijke levenswijze valt de aanwezigheid van steenmarters vaak niet op. Dat wordt natuurlijk anders als de verblijfplaats zich boven het plafond van de slaapkamer bevindt. Tijdens de nachtelijke omzwervingen worden vaak een of meer 'rustpauzes' ingelast. Als het dier dan alleen maar stilletjes ligt te rusten, is er nog weinig aan de hand. Maar soms nemen ze een prooi mee naar boven, of een surrogaat-prooi, bijvoorbeeld een stuk rubber, iets van plastic of een mooie eivormige steen. Zo'n vondst nocht uit tot spelen en dat kan knap vervelend zijn midden in de nacht.

De meeste overlast in huis treedt op als het steenmartervrouwtje er een nest jongen ter wereld brengt. Huizen zijn daarvoor aantrekkelijk, want de jongen zijn daar veilig voor andere roofdieren. Zolang de jongen zelf niet goed kunnen klimmen is het gezin aan de nestplaats gebonden. Normaal wisselen steenmarters frequent van rustplaats, waardoor er geen grote ophopingen van verse mest en urine ontstaan. Maar als er jongen zijn, komt er zoveel verse mest op één plek, de latrine, dat het kan gaan lekken en stinken. Dat is natuurlijk geen pretje. De stank kan nog erger worden als er ook resten van prooien blijven liggen. Daarin kunnen vliegen hun eieren leggen, zodat er na enige tijd ook nog dikke vliegen door de naden in de vloer of het plafond in huis kunnen komen. Er is in dat geval echter één troost: zo'n overlast treedt meestal pas op als de jongen al zo groot zijn dat ze korte tijd later door de moeder worden verplaatst. Jonge mar-

Steenmarterkeutels en een aangeknaagd speelgoed-egeltje. Het 's nachts op zolder spelen met allerlei voorwerpen kan heel wat kabaal met zich meebrengen. Foto Joop van Osch

ters kunnen nog niet echt goed klimmen, zodat de moeder ze naar een plaats brengt die gemakkelijker toegankelijk voor ze is, zodra de jongen haar goed kunnen volgen. Dan is het probleem vanzelf voorbij. Om herhaling te voorkomen is het dan wel belangrijk om de toegang tot de nestplaats af te sluiten.

Soms willen mensen het vertrek van de steenmartermoeder met haar jongen niet afwachten. Dat is begrijpelijk, maar niet verstandig. Pogingen om vóór die tijd de dieren door lawaai of zo te verdrijven zijn in het algemeen te vergeefs. De jongen zullen uit zich zelf niet weggaan en de moeder zal haar jongen niet in de steek laten. De toegang afsluiten leidt alleen tot opsluiting van de dieren, die dan door verhongering omkomen. Afgezien van de wreedheid van die maatregel, geeft dat eerst alleen maar meer geluidsoverlast, dan nóg meer stank en tenslotte nog véél meer vliegen.

Ook buiten de periode dat steenmarters opgroeiende jongen hebben kunnen ze schade berokkenen. Bekend is het spelen met loshangende kabels in kruipkelders, bijvoorbeeld van telefoon- en computernetwerkleidingen. Daarbij kunnen ze zo in die kabels bijten dat ze kapot gaan. Maar ook het maken van gaten in rieten daken en sinds kort het beschadigen van leidingen en slangen in auto's in het zuidoosten van het land, kan aanzienlijke schade opleveren. Het is te begrijpen dat men het dier wel eens liever kwijt dan rijk is, hoe elegant de steenmarter er ook uitziet.

Wegvangen en verplaatsen

Om van de overlast af te komen zonder het dier zelf te willen schaden, wordt wel geadviseerd om de betreffende dieren in inloopkooien te vangen en dan naar een plaats te brengen waar ze minder schade kunnen aanrichten. Dat klinkt inderdaad diervriendelijk. Men moet daarna natuurlijk wel de martertoegangen van het gebouw dichtmaken, want anders is het dweilen met de kraan open. Steenmarters zijn territoriale dieren, die hun leefgebied verdedigen tegen soortgenoten van hetzelfde geslacht. De aanwezigheid van een steenmarterwijfje betekent dus dat er geen tweede volwassen wijfje in dat gebied kan zijn. Dat men soms de indruk heeft dat het in een buurt 'miegelt' van de steenmarters, komt doordat de dieren buiten de voortplantingstijd voortdurend van rustplaats wisselen. Daardoor kunnen veel mensen afwisselend dezelfde steenmarter in huis hebben. Wordt de territorium-bezitter nu weggevangen of verdwijnt die op een andere manier, dan is het gebied weer vrij voor een jong dier, dat zich er soms al binnen een week vestigt. Het is dan steeds opmerkelijk hoe snel die opvolger alle schuilplaatsjes van de voorganger weer heeft gevonden. Daarbij speelt een rol dat steenmarters in de zooltjes van hun voorpoten geurkliertjes hebben, waarmee ze hun routes markeren.

Het vangen en verplaatsen van steenmarters lost de problemen meestal niet op; bovendien is het bij wet verboden. Het is beter om het huis ontoegankelijk te maken voor marters. *Foto Gerard Müskens*

Omdat steenmarters over een heel goed oriëntatievermogen beschikken, is er een grote kans dat een steenmarter die niet ver genoeg wordt losgelaten, snel weer 'thuis' is. Het is daarom dat in de vierde aflevering in 1998 van het tijdschrift 'Dierplagen-informatie' geadviseerd wordt om steenmarters die levend zijn gevangen op een afstand van tenminste 50 km van de vangplaats uit te zetten. Aanbevolen wordt om voor het vangen gazen kooien te gebruiken die te verkrijgen of te huren zijn bij de plaatselijke dierenbescherming, die er ook verwilderde katten mee vangt.

Gevaarlijk advies!

Het is met name het advies tot verplaatsing waarvoor we willen waarschuwen, hoewel wat het vangen betreft ook de nodige kanttekeningen zijn te zetten. De steenmarter behoort tot het beschermde wild, waarop niet gejaagd mag worden. Het plaatsen van kooien en vallen behoort tot het jagen en is dus verboden. Ook het vervoeren van beschermd wild is, zonder de daartoe vereiste vergunning, verboden, evenals het uitzetten van wild. Wat dat betreft is het dus een vreemde aanbeveling. Maar wat erger is, is het advies met betrek-

king tot het verplaatsen van steenmarters. Ten eerste is verplaatsing niet dier-vriendelijk. Een territoriaal dier dat uit zijn leefgebied wordt gehaald en in een gebied wordt neergezet dat al door een soortgenoot van het zelfde geslacht is bezet, heeft daar weinig kans. Het wordt weggejaagd en opgejaagd, diervriendelijkheid is ver te zoeken. Wordt de steenmarter uitgezet in een gebied waar nog geen soortgenoten leven, dan heeft hij wellicht een kans te overleven, maar worden de mensen daar opgescheept met het probleem. Vijftig kilometer is in ons kleine landje al een heel eind. Al snel zit je ten westen van de IJssel of de Maas in gebieden die nu nog steenmarter-vrij zijn. De kans dat met zo'n advies het gebied met steenmarteroverlast zich snel en onherroepelijk uitbreidt, is levensgroot. Voor dierenplaagbestrijders misschien een aantrekkelijke uitbreiding, maar dat zal niet de achtergrond van het advies zijn.

Daarom:

1. Verplaatsing van steenmarters is geen oplossing;
2. Laat nooit steenmarters los ten westen van de IJssel en de Maas.

Gerard Müskens & Sim Broekhuizen, IBN-DLO, Postbus 23, NL-6700 AA Wageningen